

Սպանիոյ հասնքային հարստոքիշնը:

Սպանիական թերակղզին Արոսիոյ ամենէն բարեբաղդ երկիրներէն մէկն է, եթէ գետնին արգաւանդութեամբը և եթէ բնական բերոց առատութեամբ, բայց մեղք որ ոչ մէկն և ոչ մէկալը լաւ յառաջացած է բաւական փոյթ չըլլալուն պատճառաւ. իրեն բարեբերութեանն հետ աս առաւելութիւնս ալ ունի որ խիստ շատ մեծ ու պզտիկ գետեր ունենալով, որոնք ծովուն հետ հաղորդակցութիւն ունին, ներքին վաճառականութիւնը մեծապէս կը դիւրացնեն, որով եթէ ճարտարութիւնը լաւ առաջ գացած ըլլար, այսօրուան օրս ամենէն հարուստ տէրութիւնը Սպանիան կ'ըլլար, ինչպէս էր վեշտասաներորդ դարէն առաջ. բայց ան դարէն ետքը քաղաքական պատերազմներով հետզհետէ ետ մնաց ամէն տեսակ ճարտարութեանց և մշակութեան մէջ, և հիմա քիչ տարի է որ նորէն սկսաւ զարգանալ տէրութեան ջանքովը:

Հանքաց մէջ ամենէն առատութեամբ հանուածներն են պղինձն, արուաքարը¹, ծծմբուտ սոսայի, գետնածուինն և այլն և այլն: Սոսայի ծծմբուտը կ'ելլէ աւելի Վալարայի և Հին Սասդիլիոյ գաւառներէն: Ապրո գետին եզերացը մօտ, որով ուրիշ տեղ փոխադրութիւնն ալ շատ դիւրաւ կ'ըլլայ. իբրեւ վաճառք գործածուելու համար ուրիշ աշխատութիւն մը հարկաւոր չէ եթէ ոչ լուծելով բիւրեղացնել, որ պարզ և դիւրին գործողութիւն մըն է:

Պղնձի հանքերը խիստ շատ տեղ կը գտնուին Սպանիոյ մէջ, բայց մեծ մասը այնպէս առատ մը չեն. միայն ամենաառատ է Հուելվայի պղնձահանքը, ուր որ ոչ մէկ այլ քանի մը պղնձաբեր ժայռերու գօտիներ կան՝ որոնք անբաւառատութեամբ պղինձ կը մատակարարեն ամէն տարի. եօթնէն աւելի պղնձ-

ձահանք կայ նոյն գաւառին մէջ՝ որ տարին 60,000 տակառ պղինձ կու տան. աս պղնձահանքերն ինչուան Հուելմայեցոց ժամանակը կ'ելլան, ու հիմա տէրութեան ձեռքն են. տարին Հուելվայի պղնձահանքերէն 400,000 կենդինար պղինձ կ'ելլայ խառն ուրիշ հանքերու հետ: 1856 տարին բոլոր Սպանիոյ պղնձահանքերէն 892,865 կենդինար խառն կամ անմաքուր պղինձ ելեր է:

Օյնկը, որուն գործածութիւնն աս վերջի տարիներս երթալով աւելնալով վրայ է, առատութեամբ կ'ելլէ արուաքարէն. ասկէ քիչ տարի առաջ զինկը Սիլվիայէն, Պելչիայէն ու Լնգիլիայէն միայն կ'ելլէր, որով աւելի ալ սուղ և գործածութիւնն յաճախած չէր. բայց Սպանիոյ հիւսիսային կողմը, և մասնաւորապէս Սանդանտէր գաւառին մէջ գտնուած առատ զինկի հանքերը՝ աժընցընել տուին և շատցուցին աս մետաղիս գործածութիւնը, և մինչև ցայսօր նորանոր բովբեր կը գտնուին աս մետաղիս:

Վետնածուխը՝ որ ինչպէս վերը ըսինք Սպանիոյ հարստութիւններէն մէկն է, այնչափ առատութեամբ կ'ելլէ, որ երկրին պիտոյիցը բաւելէն ետքը դուրս ալ կը խաւրէ. մասնաւորապէս կ'ելլէ գետնածուինն Լնտալուսիոյ ու Լստուրիոյ գաւառներէն: 1844^ն միայն Լստուրիայէն ելած գետնածուխը եղաւ 600,000 կենդինար, որուն 400,000 կենդինարը Լկրայի ու Սալակայի գործարաններուն մէջ գործածուած է, որոնք Սպանիոյ կալուածներէն են: Յուցընելու համար թէ ինչպէս տարուէ տարի Սպանիոյ հանքային ճարտարութիւնն աւելնալով վրայ է, հոս քանի մը տարուան դուրս խաւրուած մետաղական ապրանքին հաշիւը կը դնենք, միայն Սիսգայաի գաւառինը դնելով ուսկից ընդհանուրը կրնայ գուշակուիլ: 1850^ն 32,000 կենդինար մեղրական մետաղ դուրս խաւրուեցաւ: 1851^ն 89,000 կենդինար մեղրական: 1852^ն 62,000 կենդինար մեղրական:

¹ ՏՃ. ԹԻ-ԲԷ. : Գ. Կ. Calamine.

Ինչպէս տէրութիւնը տեսնելով որ դուրս ելած ապրանքին մաքսին ծանրութեանը պատճառաւ վաճառականութիւնն երթալով նուազելու վրայ է՝ մաքսը ինչ ջեյուց, որով 1855ին 100,000 կենդիննարը անցաւ, և հիմա տարուէ տարի աճելու վրայ է :

Օդաչու ուղևորութիւն Ատլանտիկ օվկիանոսի :

Իմերիկացիք նշանաւոր եղած են իրենց յանդգնութեամբն ու նորասիրութեամբը օդաչու ուղևորութեանց մէջ. դեռ շատ ժամանակ չէ որ աս բանիս նոր հաւաստիք մ'ալ աւելցուցին չորս օդաչունաց ուղևորներ, որոնք շատ անգամ աս տեսակ ճամբորդութիւններ ըրած էին ամէն տեսակ վտանգներէ անցնելով :

Գունտը լեցուեցաւ Սուրբ Լուգովիկոս քաղքին մէջ և 60,000 խորանարդ մէդր կազէն աւելի հարկ եղաւ գունտը լեցնելու համար : Գնտին վարի կողմէն քսանըհինգ ոտք հեռաւորութեամբ կախուած էին նաւակները և իւրաքանչիւր նաւակ երկու անիւ ունէր . նաւակներուն և գընտին մէջ տեղը ուրիշ խոշորիկէ նաւակ մը կար, տեսակ մը ուռիի ճիւղերէ հիւսած, որ պիտի ծառայէր ապաստանելու համար, թէ որ օդապարիկը քամիէն անտառ մը կամ տան մը վրայ իյնար :

Ինչեալ տարի յուլիսի ութին, երկույեան ժամը վեցուկէսին օդապարիկը սկսաւ բարձրանալ . հետերնին առեր էին ամենայն առատութեամբ ամէն տեսակ պաշար, և Ս. Լուգովիկոսի օրագրապետներէն մէկը : Պ. Սայգայս սովորական խօսքը ասէ՝ Բան Բոդոն-ճէրսաւ չըսաւ օդապարիկը սկսաւ մէկէն վեր բարձրանալ, և յիսուն հազար ականատեսից ծափահար ցնծութեամբը օդը թնդաց :

() Ղը գեղեցիկ էր և արեւելեան յաջող քամիով սկսաւ օդապարիկն առաջ

երթալ . երբոր գիշերը վրայ հասաւ, ճանապարհորդները սկսան քուն ըլլալ . բայց Պ. Սայգայ որ ընկերով մը գընտին մերձաւորագոյն եղած նաւակին մէջն էր, մեծ վտանգէ մը խալըսեցաւ . որովհետեւ կազին դռնակը բացուելով նաւակին չորս կողմը պատեր էր կազը, որով եթէ ընկերը դիպուածով քունէն չարթննար, երկուքը մէկէն կը խղզուէին, ու բոլոր կազն ալ պարպուելով ամէնքը մէկէն վար կը հոսէին : Երկրորդ օրը որ էր շաբաթ՝ օդապարիկը Ենտիանայի վրայէն անցաւ : Երբ օրը լուսնոյն անցնելով ան աստիճան գետնին մօտեցեր էին որ այս խօսքերս սկսան որոշ լսել : “ Ինչի առաջ մի երթաք, մեծ լիճ մը կայ, Երիէի լիճը կայ ” : Ինչպէս իրենք աս խորհրդին մօտիկ չընելով սկսան առաջ երթալ լիճն վրայէն, և ան միջոցին ժամը 15 մղոն տեղ կը կտրէին : Բիւն ատենէն Երիւկարայի ջրվեժին վրայէն անցան, որ իրենց ելած բարձրութենէն տղայական խաղաղիք մը կարծես թէ կը տեսնուէր :

Ճանապարհորդներէն երկուքը հարկ էր որ ցամաք ելային ըստ իրենց պայմանագրութեանը . ուստի սկսաւ օդապարիկը Ենք-Երթի ու Բոյնսքըր քաղաքներուն մէջտեղերը վար իջնալ . բայց աս գործողութիւնս կրնար վտանգաւոր ինչուան նաեւ կորուսիչ ալ ըլլալ, ինչպէս որ եղաւ ալ, բայց առանց կենաց վնաս մը հասնելու . վասն զի ան միջոցին որ երկրիս մօտենալով գետին դպչելու վրայ էին, բուն մրրիկ մը ելլելով քշեց տարաւ օդապարիկը () յագարիոյ ըսուած լիճն վրայ : Արեւհաս էր վտանգը . որովհետեւ օդապարիկը լիճն գազանացեալ արեաց վրայէն ոչինչ բարձրութեամբ կը սաւառնէր անկարգ ընթացքով մը, որով կաման էր որ նորէն պէտք էր վեր բարձրանալ և կամ արեաց մէջը անյոյս կորնչիլ :

Երբ ինչ որ նաւակներուն մէջը պաշար կար եթէ ուտելիք ըլլայ, եթէ ագանեղիք և կամ ուրիշ բան՝ բոլորը լիճը նետեցին, որպէս զի թեթեւալով օդապարիկը կարենայ վեր բարձրանալ .